

BEKNOPTE GESCHIEDENIS VAN ARGENTINIË

Deze uitgave is gedrukt op fsc-papier en vervaardigd door een gecertificeerde leverancier.

Dit papier is gemaakt van minimaal 70% pulp (hout) afkomstig uit fsc-gecertificeerde bossen. De overige pulp bestaat uit gerecycled materiaal en/of hout uit fsc-gecontroleerde bronnen.

ISBN 978 90 8666 394 1

NUR 680

Félix Luna, Buenos Aires

Oorspronkelijke titel: *Breve historia de los Argentinos*

© 2016, Bart Beereboom

Mosae Libro, Maastricht

Ontwerp omslag en zetwerk: Ellen Bouma

Eindredactie: Boekenplan

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (Artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

FÉLIX LUNA

**BEKNOPT GESCHIEDENIS VAN
ARGENTINIË**

Vanaf de eerste stichting van Buenos Aires
tot aan het presidentschap van Néstor Kirchner

Vertaald uit het Spaans door Bart Beereboom

Mosae Libro

Inhoud

Inleiding van de vertaler.....	6
Voorwoord	14
Geschiedschrijving	15
I De eenvoudige oorsprong.....	17
II De koloniale fase.....	35
III 1810 en zijn gevolgen	53
IV Op zoek naar een politieke formule	71
V Op weg naar een nationale indeling	89
VI De vorming van instituties.....	103
VII De vorming van het moderne Argentinië.....	119
VIII De radicale democratie.....	135
IX De revolutie van 1930.....	149
X De jaren dertig	161
XI De revolutie van 1943.....	177
XII Hoogtijdagen van het peronisme	191
XIII De val van het peronistische regime	209
XIV De Bevrijdende Revolutie.....	225
XV Een wankelende democratie	239
XVI De lessen van de geschiedenis.....	267
Fotoverantwoording.....	282

Inleiding van de vertaler

Met een koningin en een paus afkomstig uit Argentinië kent ieder van ons op zijn minst twee prominente Argentijnen. Máxima veroverde in een oogwenk de harten van de Nederlanders met haar charme en gevoel voor humor. En met de eenvoudige manier waarop Jorge Mario Bergoglio na zijn verkiezing tot Paus Franciscus I de mensenmassa begroette verwierf hij direct de liefde van miljoenen katholieken.

Twee Argentijnen. Wereldberoemd. Maar wat weten we eigenlijk van hun land, wat weten we van de geschiedenis van Argentinië?

Onbekend maakt onbemind. Jarenlang was Argentinië voor veel Nederlanders dan ook gewoon een land ver weg in het zuiden van Zuid-Amerika, dat niet de beste associaties oproep. ‘Bloed aan de paal’ was de slogan van Bram Vermeulen en Freek de Jonge tijdens het wereldkampioenschap voetbal in 1978, toen Oranje tegen Argentinië vocht om de wereldbeker (en verloor). We kennen bovendien allemaal de beelden van de Dwaze Moeders van de Plaza de Mayo, die streden voor opheldering over het lot van hun dierbaren tijdens de wrede dictatuur.

Met de komst van Máxima stond Argentinië in Nederland opeens in het middelpunt van de belangstelling en ontstond er ruimere interesse in het land van herkomst van onze (toen nog) toekomstige koningin.

De tango kreeg bijvoorbeeld een enorme stimulans. Tal van liefhebbers trokken hun stoute schoenen aan en togen naar de bakermat van deze dans: de Argentijnse hoofdstad Buenos Aires. Hiermee verschenen in Nederland ook romans waarin de tango en Buenos Aires een centrale rol spelen, zoals *Kleur van de tango* van Alicia Dujovne Ortiz. Reisorganisaties verzorgen nu georganiseerde vakanties naar Argentinië. En in

de boekhandels raken de schappen met (Nederlandstalige) reisgidsen en reisverhalen over Argentinië steeds meer gevuld. Argentinië is in.

Voor wie meer wil weten, zijn er nu ook boeken van journalisten over Buenos Aires, over Máxima en over haar land. Maar wie verdere verdieping zoekt, moet zich beperken tot een aantal werken in het Engels, doorgaans van Amerikaanse historici. Origineel werk van Argentijnse geschiedkundigen is in het geheel nog niet naar het Nederlands vertaald.

Er zijn vertalingen van Argentijnse proza-auteurs als Jorge Luis Borges, Manuel Puig, Tomás Eloy Martínez en Abel Posse – maar de boekenplanken met vertaalde Argentijnse non-fictie blijven leeg.

In alle bescheidenheid zou ik hier met de vertaling van *Breve historia de los Argentinos* verandering in willen brengen. Dat boek, van de gerenommeerde Argentijnse historicus Félix Luna, biedt een mooie kennismaking met de rijke, soms tragische, maar altijd weer fascinerende geschiedenis van Argentinië.

Argentinië bestaat inmiddels tweehonderd jaar. In 2010 vierde het land haar ‘Bicentenario’. Op 25 mei 1810 begon het land zich los te maken van Spanje, zette het de vicekoning aan de kant en stelde het zelfbestuur in. Zes jaar later, op 9 juli 1816, maakte Argentinië zich definitief los van het moederland en riep de onafhankelijkheid uit.

Tweehonderd jaar Argentinië is een prachtige aanleiding om de geschiedenis van het land meer onder de aandacht te brengen.

Een portret van Félix Luna

Félix Luna werd geboren op 30 september 1925 in Buenos Aires. Hij is daar ook overleden op 5 november 2009 op de leeftijd van 84 jaar. Hij stamde uit een familie die oorspronkelijk uit de provincie La Rioja kwam. Zijn grootvader richtte daar in 1892 een afdeling op van de Unión Cívica Radical (UCR, Radicale Burgerunie), een sociaal-liberale

partij die streefde naar de invoering van het kiesrecht en rechten voor de opkomende middenklasse. Een oom van Luna was vicepresident tijdens de regering van de eerste president van de UCR, Hipólito Yrigoyen. Félix Luna groeide op in deze politieke traditie en werd zelf ook lid van de UCR.

Luna studeerde rechten aan de Universiteit van Buenos Aires. In 1951 voltooide hij zijn studie en werd advocaat. Tegelijkertijd begon hij te schrijven en in 1954 debuteerde hij met een biografie over Yrigoyen. Dit was tijdens het tweede presidentschap van Juan Domingo Perón, die sinds 1946 aan de macht was. Perón had met zijn populistische politiek de arbeidersmassa een stem gegeven. Hij en zijn vrouw, de legendarische Evita, waren immens populair. Maar zijn bewind had sterk autoritaire trekken en de UCR voerde een felle oppositie. In 1955 kwam Perón ten val en in 1956 werd Félix Luna benoemd tot directeur van het Sociaal Werk van het ministerie van Arbeid. Daarna vervulde hij diverse functies bij ambassades in Zwitserland en Uruguay, en uiteindelijk als secretaris van Cultuur van Buenos Aires.

Hij bleef daarnaast schrijven en schreef een enorm oeuvre van boeken over de geschiedenis van Argentinië, waaronder biografieën over de presidenten Alvear, Ortiz en Roca. Ook schreef hij over het fenomeen van het Peronisme. In 1945 verhaalt hij over het jaar van de grote omwenteling in de geschiedenis van Argentinië met de opkomst van Perón. Verder schreef hij de trilogie *Perón y su tiempo* (Perón en zijn tijd) over het presidentschap van Juan Domingo Perón van 1946 tot 1955. Van zijn hand is ook de tiendelige serie *Historia integral de la Argentina* (Integrale geschiedenis van Argentinië). Verder schreef hij fictie, liederen en gedichten.

Hij was de oprichter van het tijdschrift *Todo es historia* (Alles is geschiedenis) en doceerde geschiedenis aan diverse universiteiten.

Félix Luna was een alom gerespecteerd man. Hij ontving onderscheidingen van Frankrijk, Peru en Brazilië; werd ereburger van Buenos Aires; en kreeg meerdere keren de literaire Konex-prijzen.

Félix Luna wilde de geschiedenis van zijn land toegankelijk maken voor het grote publiek en deed dat in een beschrijvende stijl. In de gepolariseerde Argentijnse samenleving van peronisten en antiperonisten stelde hij zich redelijk neutraal en genuanceerd op: in zijn boek over het cruciale jaar 1945 schreef hij over Perón – vanuit het standpunt van zijn UCR, toch de grote opponent – dat hij tien jaar van zijn leven zou willen geven voor één dag uit het leven van Perón. Hij noemde de dag waarop Perón datgene ontving wat iedere man met een politieke roeping ambieert: de liefde van zijn volk. Félix Luna doelde hierbij op die legendarische 17e oktober 1945, toen honderdduizenden arbeiders samenstroonden op het Plaza de Mayo in Buenos Aires en zo de vrijlating van Perón afdwongen, nadat deze door zijn collega-militairen gevangen was gezet. Argentinië zou daarna nooit meer hetzelfde zijn.

Breve historia de los Argentinos

Félix Luna schreef in 1993 het werk *Breve historia de los Argentinos* (Beknopte geschiedenis van de Argentijnen). In dat boek wordt de geschiedenis van Argentinië verteld vanaf de (eerste) stichting van de stad Buenos Aires in 1536 tot aan de val van Perón in 1955. Het is geschiedenis in verhalende en didactische vorm, zonder al te gedetailleerd in te gaan op namen, jaartallen en veldslagen. Het gaat meer over de grotere context van het verloop van de geschiedenis van het land en vormt daarom een mooie introductie.

Vergeleken met zijn tiendelige *Historia Integral de la Argentina* is dit boek inderdaad een beknopte geschiedenis. Voor de Nederlandse vertaling is als titel *Beknopte geschiedenis van Argentinië* gekozen, omdat het de eerste Nederlandstalige geschiedenis is van het land. In 2006 is een herziene versie van het boek uitgebracht, waarin de laatste ontwikkelingen zijn meegenomen, vanaf de val van Perón tot aan de regering van Néstor Kirchner. Néstor Kirchner trad aan op 25 mei 2003 en sleepte Argentinië uit de crisis, waar het land sinds 2001 in was beland.

Ontwikkelingen daarna

Néstor Kirchners eerste ambtstermijn liep af in 2007 en conform de Argentijnse Grondwet kon hij nog éénmaal worden herkozen. Zijn vrouw Cristina stelde zich echter kandidaat en zij werd met 45% van de stemmen in de eerste ronde gekozen. Daarmee werd Cristina Fernández de Kirchner de eerste gekozen vrouwelijke president in de geschiedenis van Argentinië. Ze kwam direct in botsing met de machtige landbouwsector over extra belastingheffing op de export van agrarische producten.

Een succes op sociaal terrein was de invoering van de *Asignación Universal por Hijo*. Deze kinderbijslag werd toegekend aan armlastige ouders met kinderen tot 18 jaar. Bij gehandicapte kinderen gold geen leeftijdsgrens. In 2010 bereikte ze – als groot voorstander van gelijke rechten – een overwinning met de invoering van het huwelijk voor partners van het zelfde geslacht, ondanks felle kritiek van de Katholieke Kerk. Argentinië was daarmee het eerste land in Latijns-Amerika die dit voor haar burgers mogelijk maakte.

In oktober 2010 stierf haar man aan een hartaanval. Een golf van rouw om Néstor en sympathie voor Cristina overspoelde het land en in 2011 won ze met 54 procent van de stemmen opnieuw de presidentsverkiezingen.

Cristina Kirchner identificeert zich graag met de vrouw die door veel Argentijnen nog altijd als een heilige wordt gezien: Eva Perón – Evita – de nimmer vergeten presidentsvrouw die in 1952 op 33-jarige leeftijd stierf. Onder het bewind van Cristina werd Evita per decreet in 2010 uitgeroepen tot *Mujer del Bicentenario*, de belangrijkste vrouw in de tweehonderdjarige geschiedenis van Argentinië. Er werden 100-pesobiljetten ingevoerd met haar beeltenis en op de grote Avenida 9 de julio prijken sinds 2011 twee enorme stalen portretten van Evita aan de muren van het Ministerie van Sociale Zaken. Ondanks al dit eerbetoon aan Evita is Argentinië nog altijd verdeeld over haar betekenis en dat blijkt ook wel uit hetgeen Félix Luna in dit boek over haar schrijft. Cristina Kirchner wordt al net zo aanbeden en verguisd en het laat des te meer zien dat Argentinië al lang een verdeeld land is geweest en dat nog steeds is.

Tijdens haar tweede ambtstermijn kwam Cristina Kirchner steeds verder onder druk te staan en verdampte de steun van de bevolking voor een groot deel door schandalen over corruptie en door de hoge inflatie en toenemende onveiligheid. Ook was er kritiek op haar autoritaire regeringsstijl. Signalen dat Cristina de grondwet wilde laten veranderen om voor een derde termijn te kunnen worden herkozen, stuitten op groot verzet. Duizenden Argentijnen gingen de straat op om met pan-nen en pollepels in de hand te protesteren tegen haar bewind.

In 2015 waren er nieuwe presidentsverkiezingen. Cristina Kirchner was niet meer herkiesbaar en haar gedoodverfde opvolger was Daniel Scioli, de gouverneur van de provincie Buenos Aires. Hij moest het opnemen tegen Mauricio Macri, burgemeester van stad Buenos Aires, die met een nieuwe politieke beweging *Cambiamos* (Laten we veranderen) liet zien dat hij het roer wilde omgooien, een einde wilde maken aan de armoede en de corruptie wilde uitroeien. Tegelijkertijd gaf hij aan president te willen zijn van alle Argentijnen. Een meesterlijke zet van Macri vlak voor de verkiezingen was het onthullen van een groot standbeeld van president Juan Domingo Perón in het centrum van Buenos Aires. Daarmee liet hij het peronistische deel van de bevolking expliciet weten dat die er onder zijn regering ook bij zou horen.

Voor het eerst in de geschiedenis van Argentinië waren er twee stemrondes nodig. In de eerste stemronde stond de peronistische Scioli nog op voorsprong, maar niet voldoende om direct de zege te kunnen opeisen. In een tweede stemronde was het Macri die de overwinning behaalde met ruim 51% van de stemmen. Het was een teken dat de democratie goed werkte en er kwam een einde aan het tijdperk Kirchner.

Vervolgens ontstond er een spektakel rond de machtsoverdracht. Cristina stond erop dat ze in het Argentijnse parlement de presidentiële sjerp en staf aan Macri zou overhandigen, waar hij ook de eed op de Grondwet zou afleggen. Macri wilde de eed afleggen in het parlement, maar de presidentiële attributen overhandigd krijgen in de Casa Rosada, het presidentiële paleis. Onderhandelingen over de definitieve locatie van de machtsoverdracht mislukten en uiteindelijk vond die plaats op 10 december 2015 in het Casa Rosada in afwezigheid van Cristina Kirchner.

Met zijn rechts-liberale regering zet Mauricio Macri een nieuwe koers in en gaat daarbij voortvarend te werk. Binnen een week maakte hij een eind aan de fictieve koers tussen de Argentijnse peso en de dollar, die voor een ongebreidelde zwarte markt had gezorgd. Dit leidde tot een devaluatie van de peso met 30%. Ook schafte hij resticties op de export van een aantal landbouw- en veeteeltproducten af.

Op internationaal niveau hernieuwde hij de contacten met Groot-Britannië en de Verenigde Staten. Met beide landen waren de relaties onder Cristina Kirchner verslechterd. Ook ging hij naar het Wereld Economisch Forum in Davos, waar Argentinië sinds 2003 niet meer vertegenwoordigd was geweest.

Het is nog te vroeg om de regering van Mauricio Macri te kunnen beoordelen. Maar hopelijk lukt het onder zijn slogan *Cambiamos Argentina* ten goede te veranderen. Macri bouwt hier evenwel ook voort op de verworvenheden uit het verleden. Zo heeft hij al aangekondigd de *Asignación Universal por Hijo* te zullen verhogen. En in een land waar symboliek en verleden een grote betekenis hebben heeft Mauricio Macri de Eva Perón-zaal in het presidentiële paleis uitgekozen als plek om met zijn kabinet te vergaderen onder het toezicht van de voormalige *primera dama*.

Argentinië was lange tijd het land van belofte, maar is door diepe dalen gegaan. Félix Luna laat ons op een mooie manier kennismaken met de bewogen geschiedenis van dit bijzondere land. In zijn vele boeken richt hij zich tot de lezer alsof hij met hem in gesprek is. Alhoewel zijn stem is verstomd, heb ik de persoonlijke benadering in deze vertaling gehandhaafd om recht te doen aan zijn stijl en op die manier de lezer kennis te laten maken met het werk van deze grote historicus.

Bart Beereboom,
Groningen

Félix Luna

Voorwoord

Geachte lezer,

Dit boek is geschreven in de spreektaal van mijn lezingen. Ik geef hier de voorkeur aan, want dan lijkt het alsof ik met u in gesprek ben en dat zou ik eigenlijk het liefste willen. Het gaat hier om een geschiedenis die verteld wordt als een verhaal.

Misschien is het te ambitieus om te proberen het verloop van vier eeuwen Argentijnse geschiedenis samen te vatten in vijftien hoofdstukken. Maar zoals we weten, is geschiedenis oneindig: zoals we ons eindeloos in haar kunnen verdiepen, kunnen we haar ook samenvatten door de onderliggende lijnen uit het verleden naar boven te halen en de geschiedenis in al haar grote contrasten te laten zien.

In dit boek komen niet veel namen en data voor. Evenmin wemelt het van de veldslagen, verdragen of politieke gebeurtenissen. Dit boek beschrijft meer hoe Argentinië zich vanaf haar prille begin in fases heeft gevormd. Mijn doel is de geschiedenis van Argentinië breed te verspreiden, een doel dat het overgrote deel van mijn werk bezielt. Het gaat me niet zozeer om de exacte details, maar vooral om de fundamentele lijnen die de Argentijnse samenleving en haar instituties verbinden.

Eerder dan een erudiet werk is het een pretentieloze lezing om wat twijfels weg te nemen en enkele periodes vast te leggen. Het is een overzicht van, of zoals u wilt, een introductie op het enorm omvangrijke en fascinerende terrein van de Argentijnse geschiedenis.

Félix Luna

Geschiedschrijving

In dit boek behandel ik verschillende situaties die ik van belang vind bij de analyse van bepaalde historische gebeurtenissen en die het mogelijk maken enig licht te werpen op het heden. Immers, de geschiedenis is uiteindelijk ook geschikt om de actuele toestand van een land beter te begrijpen. Anders wordt het vakgebied maar eenvoudig vermaak.

In de loop van deze pagina's zal ik proberen bepaalde vragen te beantwoorden, vragen die een samenleving zich op sommige momenten stelt. Het zijn dezelfde vragen die we allemaal op een gegeven ogenblik aan onszelf stellen. Wie zijn we? Waarom zijn we hier? Wat overkomt ons en waarom zijn we zoals we zijn en niet zoals anderen? De geschiedenis beantwoordt die vragen natuurlijk niet, laat staan grondig, aangezien ze geen onfeilbare antwoorden kán geven. Maar zonder twijfel kan ze ons wel helpen ons meer zelfverzekerd te voelen over onze wortels, over onze werkelijkheid. Daarom probeer ik via al deze hoofdstukken enkele belangrijke feiten te selecteren, die een licht kunnen werpen op relevante historische gebeurtenissen. En omdat het om een selectie gaat, is een korte inleiding over de gebruikte methode op zijn plaats.

Wanneer ik zeg dat ik *selecteer*, dan doe ik dat omdat ik daarmee gebruik maak van de fascinerende macht van de geschiedschrijver om te zeggen 'dat de geschiedenis is, zoals ik die vertel'. Dat wil zeggen, dat ik het vermogen benut van de geschiedschrijver om te bepalen welke feiten wel en welke feiten niet relevant zijn. De perfecte geschiedenis zou gaan over het leven, de gebeurtenissen en de problemen van alle mensen in alle tijdperken. Dat is natuurlijk onmogelijk. De geschiedschrijver ziet zich dus genooddaakt al dan niet nuttige feiten te selecteren of achterwege te laten. Zijn selectie is relatief en willekeurig, omdat die altijd afhangt van een ideologie, van een set aan waarden en een manier van naar het verleden kijken.

Niettemin maken juist die beperkingen de geschiedenis opwindend. Geschiedenis is nooit één verhaal, nooit één versie die moet worden vastgesteld ten koste van andere versies. Er is altijd nog een andere mogelijkheid, een ander gezichtspunt. Altijd is het mogelijk om op een andere manier naar het verleden te kijken, waardoor er andere lessen uit kunnen worden getrokken.

Een ander element waarmee bij de beoordeling rekening moet worden gehouden, is de idee van continuïteit. We wisten al dat de geschiedenis zich voltrekt via verschillende factoren en er zijn momenten waarop hierbij sprake lijkt te zijn van een versnelling. Als dit zich voordoet en de historische gebeurtenissen op hol beginnen te slaan, dan komt dat doorgaans door ideologische of andere confrontaties. We zouden kunnen zeggen dat deze botsingen het geliefdste materiaal van geschiedschrijvers vormen, vooral van de jongste generatie. Het is altijd meeslepend om een confrontatie te beschrijven tussen twee persoonlijkheden, twee ideologieën of twee krachten, die op een gegeven moment een strijd ontketenen waarbij de één overwint en de andere verliest en waarbij, misschien, de overwonnenen samensmelt met de overwinnaar. Het gaat hierbij eigenlijk om een heel mooi schouwspel, maar onder deze grote confrontaties, die niet altijd zo hard zijn als ze lijken, wordt stil en vaak vreedzaam de rode draad van de geschiedenis geweven.

Laten we als voorbeeld de zaak Juan Perón nemen. Je zou kunnen zeggen dat deze belangrijke persoon op een gegeven moment een breuk vormde met de gevestigde orde. En zeker, samen met Perón kregen andere waarden, een ander taalgebruik en andere personen de bovenhand in de Argentijnse politiek. Maar diezelfde Perón bracht ook een aantal elementen uit het verleden met zich mee. Een voorbeeld hiervan is het economisch plan van Miguel Miranda uit 1947, dat diverse elementen bevatte van het plan uit 1940 van minister Pinedo van Economische Zaken in een conservatieve regering. De geschiedschrijver bekijkt weliswaar een bepaalde situatie, maar daarbij moet rekening worden gehouden met het feit dat er tussen die situatie en een andere situatie wellicht onbekende of haast onwaarneembare verbanden zijn die door de jaren heen een reeks historische processen vormgeven en bepalen.